

VOODOO

**Op reis naar jezelf via
eeuwenoude rituelen**

Kun je een beetje
in iets geloven?

Boom

Jitske Kramer

met foto's van Rein van der Zee

VOORWOORD

Toen ik een jaar of twaalf was heb ik tegen mijn ouders gezegd: 'Als ik later groot ben, dan ga ik naar een ver land en mag er alleen een fotograaf mee.' En nu was het zover. Regelmatig mag ik naar uithoeken van de wereld om te leren van bijzondere rituelen en culturele gebruiken. Dit keer nam ik een fotograaf mee, Rein van der Zee. Terwijl ik me onderdompelde in verschillende voodoo-rituelen, maakte Rein foto's. Rein had al veel ervaring met fotograferen in Afrika. Ook was hij af en toe mijn tolk, want zijn Frans is stukken beter dan dat van mij. Rein en ik kennen elkaar al jaren, en ook daarom was het fijn om samen dit avontuur aan te gaan.

Het werd een bijzondere reis, waarin ik de voodoo van Togo een heel klein beetje heb leren kennen. Of beter gezegd... ik heb het gevoel dat ik een week met mijn ogen dicht heb gelopen en vooral mijzelf ben tegengekomen. Ik ben met veel indringende vragen en een duivels dilemma teruggekomen.

« **Het reisgezelschap: Jitske Kramer en Rein van der Zee.**

TO GO

TO

TOGO

Het is januari 2019 en ik reis naar Togo in West-Afrika, tussen Ghana en Benin in, om te leren over voodoo. Waarom? Omdat de voodoopriester Messanh Kintoaglo Amedegnato mij uitnodigde om zijn wereld te ervaren en omdat ik een nieuwsgierig mens ben.

Messanh en ik leren elkaar kennen in Utrecht, bij een voodoo-muziekfestival in Tivoli. We raken aan de praat en bekijken samen de films die er tijdens het festival draaien. Films met bloederige rituelen, opzwepende muziek en mensen die in trance raken. Messanh vertelt mij over zijn voodoo, die hij heeft geleerd van zijn vader en overgrootvader. Niks geen horrorvoodoo zoals in Hollywoodfilms, geen sensatieverhalen over zombies, poppetjes met naalden of andere vormen van duistere magie. Messanh spreekt over een voodoo die draait om liefde en energie. Hij baalt van het obscure beeld dat anderen hebben van zijn geliefde voodoo en vraagt of ik naar Togo kom. In zijn geboortedorp zal hij mij de kracht van voodoo laten ervaren zoals hij het kent. Hij wil mij zijn voodoo laten ervaren. Waarom ik? Omdat wij elkaar niet voor niets tegen zijn gekomen, zegt Messanh.

Ik zeg ja, maar heb geen idee waar ik ja op zeg.

« Messanh Kintoaglo Amedegnato, voodoopriester, president
de L'Union des Cultures Traditionnels du Togo.

IK GA OP
REIS EN
LAAT THUIS...
**MIJN EIGEN
OORDEEL**

In dit boek nodig ik jou, de lezer, uit om met me mee te gaan naar de wereld van de voodoo van Messanh. Het wordt geen gemakkelijke reis. We slapen niet in hotels, maar bij mensen thuis, in een klein dorpje in Togo. Met een emmerdouche en één lamp. Maar die lamp doet het niet. Je slaapt in een bed, met matras, maar duidelijk geen Auping. Er zijn geen spiegels en er is geen wastafel. Je zult weinig tijd voor jezelf hebben. We eten wat de potschaft, op tijden die je niet zelf kunt bepalen. Het is erg warm, ook 's nachts.

We horen dag en nacht geluiden van dieren, mensen en trommels. We spreken een beetje Frans, Duits en Engels. Maar de meeste mensen spreken Ewe, en dat verstaan we niet. We leren over de zichtbare en de onzichtbare wereld. Over goden, spirits en voorouders. We maken dingen mee die heel anders zijn dan we gewend zijn. Die je niet direct, en misschien wel nooit, echt zult begrijpen. Bij vlagen voelt het spannend. Of tegen je persoonlijke grenzen aan. Of eroverheen. Het is een reis die vraagt dat het onbekende vertrouwt. Ga je mee?

Antropologisch kijken

Als je besluit mee te gaan, vraag ik je te kijken als antropoloog. Dat betekent dat je je oordeel uitstelt. Niet jezelf als uitgangspunt nemen, maar de ander. Niet denken dat je het wel begrijpt, maar de tijd nemen om het onbekende te doorleven. Zodat je een idee krijgt van de betekenis die de ander geeft aan zijn of haar eigen leven. Antropologisch kijken is het vreemde proberen te doorvoelen, zonder dat je eigen mening er voortdurend doorheen dendert. En dat is

**Antropologisch kijken
is het vreemde proberen
te doorvoelen, zonder
dat je eigen mening er
voortdurend doorheen
dendert.**

niet altijd makkelijk. Zeker niet wanneer je verrast wordt door hoe dingen gaan, en zeker als ze indruisen tegen wat jouw waarden zijn. Dan vind je er meteen iets van: leuk of niet leuk, mooi of lelijk, goed of fout. Dat oordeel mag je hebben, natuurlijk, maar om antropologisch te kijken moet je dat wel kunnen uitstellen. Anders kun je je nooit inleven in het verhaal van de ander. Door je interpretaties los te koppelen van je observaties, kun je buiten je eigen kaders kijken en voelen. Als je naar bladzijde 207 bladert, vind je meer achtergrondinformatie over culturele antropologie.

Klaar voor de reis?

We hebben natuurlijk maar een week. Dat is nooit genoeg om een eeuwenoude religie als voodoo volledig te doorgronden, daar heb je maanden of zelfs jaren voor nodig. Dat is nooit genoeg om een eeuwenoude religie als voodoo volledig te doorgronden, daar heb je een paar maanden tot jaren voor nodig. En zelfs dan is het de vraag of je voodoo ooit echt volledig zou kunnen leren begrijpen en invoelen. Laten we hopen dat we er een mooie glimp van opvangen.

Ik neem je mee in mijn belevenissen. Het is een persoonlijk verslag. Met meer vragen dan antwoorden. Reis met me mee via woorden en foto's. Kijk met de ogen van een antropoloog. Verwonder en verbaas je en maak in gedachten notities in je dagboek. Wellicht ga je met andere ogen naar je eigen opvatting van wat normaal is kijken. Waarom doen mensen de dingen zoals ze dingen doen? Waarom doe jij wat jij doet? Waarom geloof jij wat jij gelooft? En waarom is dat normaal?

A photograph of a dense tropical forest. Sunlight filters through the thick canopy of green leaves and branches, creating a dappled light effect. The text is overlaid on the left side of the image.

**Een reis
naar voodoo,
met meer
vragen dan
antwoorden.**

Safe travels.

OP REIS
NAAR
VOODOO

Ik vertel mijn vrienden, collega's en klanten over mijn plannen. Voodoo... de meesten kijken me met grote ogen aan. Sommigen doen van schrik letterlijk een stap naar achter. Of ik wel voorzichtig doe. Dat ik er niet te veel in moet geloven. Dat ik goed moet bedenken met welke intentie ik dit ga doen. Er worden grappen gemaakt over welke armen ik op afstand ga uitdraaien en in wiens poppetje ik ga prikken. Christelijke klanten fronsen hun wenkbrauwen en vragen mij enigszins terughoudend of ik dit doe voor mijn eigen levenspad, of vanuit wetenschappelijke interesse. Ik denk een beetje van allebei. Ik weet het niet zo goed. De reacties wakkeren mijn nieuwsgierigheid aan.

Voodoo

Natuurlijk lees ik me een beetje in. Niet te veel, want ik wil het verhaal graag van Messanh zelf horen. Op internet stuit ik vooral op allerlei griezelige filmfragmenten met angstig kijkende mensen, enge maskers, horror, vuur, bloederige rituelen, poppetjes met naalden, zombies en krijtcirkels. Ook veel alarmerende berichten over voodoo-rituelen die mensen in hun macht houden, waardoor bijvoorbeeld West-Afrikaanse vrouwen in Europa middels magie tot prostitutie gedwongen worden. Moet je in voodoo geloven voor het waar is, vraag ik me af. En hoe moet je eigenlijk op je hoede zijn voor iets voor waar je niets van weet? Ik zoek verder in de wetenschappelijke antropologische literatuur. Er is veel geschreven over voodoo op Haïti, maar ik leer al snel dat dat een heel andere voodoo is dan in West-Afrika. Voodoo kent vele varianten en heeft per regio andere namen, gebruiken en goden. De oorsprong

van deze religie lijkt in de omgeving van Togo en Benin te liggen. Ik verdiep me in de basisprincipes en besluit de reis verder zo open mogelijk in te gaan.

VOO
DOO

Het woord voodoo komt van het woord *vodun*, dat spirit en god en mysterie betekent, en wordt op verschillende manieren geschreven: *vodou*, *voudou*, *vaudou*. Aanhangers van voodoo, *voodoosi*, geloven dat alles met alles verbonden is. Iedereen en alles is onderdeel van één geheel. Dat betekent dat wat jij doet, voor of tegen anderen, de ander ook voor of tegen jou doet. We zijn allemaal spiegels van elkaars ziel. Er wordt ook wel gezegd dat het woord voodoo komt van *vous deux*, wat 'twee' betekent. In voodoo wordt zowel het goede als het slechte gezien, zowel de *vodou* (goden, geesten, natuurkrachten) als de mensen. Alles heeft altijd twee kanten: het menselijke en het goddelijke, het sterfelijke en het onsterfelijke, het goede en het kwade, de zichtbare wereld en de onzichtbare wereld. De ene kant is niet altijd duidelijk te onderscheiden van de andere kant, wat onder andere betekent dat de zichtbare en onzichtbare wereld altijd in elkaar overlopen.

Ik vertrek naar Togo om te leren over (en van) een geloof dat vele reacties oproept. Ik hoop in de komende dagen iets meer te begrijpen van voodoo, dat in eerste instantie toch vooral duistere associaties oproept. Ook bij mij. Ik wil graag het verhaal van Messanh leren. Ik ben niet bang, maar vind het wel spannend. We rijden over de kenmerkende rode wegen van Afrika. Door velden met

palmbomen, steeds verder weg van de mij bekende wereld. We rijden Agouegan, het dorp van Messanh, binnen en ik vraag mij af of voodoo zo duister is als het woord doet vermoeden, of je in iets moet geloven voor het waar is. En of je er ook slechts een beetje in kunt geloven.

De verharde wegen gaan over in rode zandwegen. Naar het zuidwesten van Togo, naar de regio Alego en het dorp Agouegan, niet ver van de kust en de grens met Benin. »

OVER DE AUTEUR

Jitske Kramer reist de wereld over om te leren van traditionele healers, leiders, verrassende innovators en willekeurige voorbijgangers. Ze kijkt naar de wereld, en organisaties, door het oog van een antropoloog. Culturele antropologie is de discipline die zich afvraagt wat het betekent om mens te zijn tussen mensen, in organisaties en daarbuiten. Ze is oprichter van Human Dimensions, veelgevraagd spreker en auteur van *Deep Democracy*, *Wow! Wat een verschil*, *Jam Cultures*, *Werk heeft het gebouw verlaten*, *Tricky Tijden* en coauteur van *De corporate tribe* (Managementboek van het Jaar 2016, vertaald in het Engels, Duits, Russisch en Vietnamees) en *Building Tribes*.

Meer over Jitske en haar werkzaamheden:

www.jitskekramer.nl

www.humandimensions.nl

www.deepdemocracy.nl

www.jamcultures.nl

Op uitnodiging van een voodoopriester ondergaat antropoloog Jitske Kramer een week lang eeuwenoude voodooceremonies. In een nachtelijk ritueel wast zij zichzelf naakt in het heilige bos. Ze danst op het ritme van de goden, leert haar lotsbestemming kennen, raakt negatieve energieën kwijt en krijgt leiderschapslessen van een bijna 100 jaar oude, met mensenschedels omhangen voodoopriester. Is voodoo net zo duister als het imago doet vermoeden?

Reis met Jitske af naar Togo en deel haar verwondering, zoeken, irritatie, vreugde en ontroering. Leef mee met de vragen die zij zichzelf en daarmee de lezer stelt. Dompel je onder in de wereld van voodoo en kom vooral jezelf tegen. Jitske beschrijft in dit boek haar persoonlijke zoektocht. De ervaringen zullen je niet snel loslaten. Word een beetje antropoloog en ontdek hoe dat wat vreemd is, vertrouwd kan worden. En dat wat vertrouwd is vreemd.

Als je ergens niet in gelooft, kun je er dan bang van zijn? Kun je een beetje in iets geloven? Hoe gemakkelijk geef jij je over aan het onbekende? Een confronterend verhaal, dat je naar jezelf laat kijken. De ervaringen zullen je niet snel loslaten.

Een reis door een andere cultuur is een reis naar jezelf.

Jitske Kramer reist de wereld over om te leren van traditionele healers, leiders, verrassende innovators en willekeurige voorbijgangers. Ze is oprichtster van Human Dimensions, spreker en auteur van *Deep Democracy*, *Wow! Wat een verschil*, *Jam Cultures*, *Werk heeft het gebouw verlaten*, *Tricky Tijden* en coauteur van *De Corporate Tribe* (managementboek van het jaar 2016) en *Building Tribes*.

HUMAN
DIMENSIONS

www.humandimensions.nl
www.boommanagement.nl

9 789462 763333 >